

**Наставно-научном већу
Филозофског факултета у Београду**

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета у Београду изабрани смо у комисију за оцену докторске дисертације *Краљево – Ранковићево, град у социјализму 1944–1955*, коју је написао колега **Јован Симијановић**. Упознавши се с њеним садржајем, слободни смо да поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Колега Јован Симијановић рођен је у Краљеву 1981. године, где је стекао основно и средње образовање. На Филозофски факултет Универзитета у Приштини уписао се 2000, а дипломирао 2006. године просечном оценом 8, 57 на Катедри за историју, код ментора проф. др Радивоја Радића.

Од 1. августа 2006. године запослен је у Институту за српску културу Приштина–Лепосавић у звању истраживач–приправник и ангажован на пројекту: *Духовне појаве и стваралаштво српског народа на Косову и Метохији од IV до XX века*. У звање истраживача – сарадника изабран је 2010. године и ангажован на новом пројекту Института за српску културу: *Материјална и духовна култура Косова и Метохије*. Докторске студије историје уписао је школске 2007/2008. године. Објавио је већи број чланака и прилога, тематски углавном везаних за историју Косова и Метохије, Другог светског рата и града Краљева, а публикованих у часопису *Баштина*, који издаје његов матични Институт, или у зборницима радова с домаћих научних скупова.

Докторска дисертација *Краљево – Ранковићево, град у социјализму 1944–1955* његов је најзахтевнији и највећи истраживачки рад. Изворну основу ове дисертације чини богата грађа домаћих архивских установа: Архива Југославије, Архива Србије, Историјског архива Краљево и Историјског архива у Чачаку, у којима је колега Симијановић анализирао неколико десетина фондова и збирки, насталих из рада савезних, републичких и локалних институтција, установа, управних и јавних служби, политичких и

дрштвених организација, удружења и предузећа. Најважније историјске изворе, релевантне за ову тему, пронашао је пак у Историјском архиву Краљева. Попис те грађе веома је импресиван, будући да обухвата огромне количине извора, најчешће првог реда, захваљујући чему може да се сагледа целокупан живот Краљева у посматраном периоду. Осим тога, у попису коришћених извора налази се двадесетак објављених зборника докумената, статистика, закона и друге грађе, као и доста богата периодика (19 наслова), пре свега локалног порекла. Попис литературе који је допринео квалитету ове докторске дисертације подједнако је задовољавајући, с обзиром на то да се у њему налазе бројне синтезе, историје градова, прилози историји социјалистичког друштва. Поред историографских радова, приметна је социолошка литература, која је својим сазнањима и методолошким приступима имала важан утицај на садржину и модерност оведокторске дисертације.

2. Предмет и циљ дисертације

Основни предмет истраживања ове дисертације представља живот града Краљева у периоду од ослобођења у јесен 1944. до 1955. године, када је дошло до важних територијално-административних промена. Колега Јован Симијановић покушао је да што је могуће детаљније реконструише најважније његове сегменте, анализирајући друштвене, демографске, политичке, економске, културне и верске околности и збивања. Један од основних задатака истраживања који је поставио односио се на друштвене и институционалне промене настале након Другог светског рата, са жељом да сазна каква су била очекивања становника, локалних органа и државног врха, а какве могућности за напредак насеља. Упоредо с тим, поставио је оквир предмета истраживања у правном значењу, што је остварио упознавањем са уставним и законским положајем града Краљева у контексту политичко-идеолошких, уставно-правних и економских услова који су постојали у југословенској држави у периоду до 1944. до 1955. године. Такође, неопходно је било да изврши исцрпну анализу организације локалне самоуправе. Посебну пажњу посветио је што потпунијем расветљавању улоге и утицаја Комунистичке партије на локалне органе власти. У средишту истраживања било је и сагледавање последица крупних друштвених и политичких процеса, као на пример утицај резолуције Инфорбирора на рад Градског народноослободилачког одбора. Значајну целину у оквиру предмета

истраживања заузеле су привреда и развој економије, с посебним акцентом на индустријализацију. Упоредо с тим, пажња је посвећена урбанизацији, анализираној од приказа ранијег урбанистичког наслеђа до формирања комуналне инфраструктуре.

Демографски аспект у анализи развоја насеља био је један од важнијих предмета истраживања. Анализирањем статистичких података о променама природног прираштаја и миграција у току прве деценије након Другог светског рата колега Симијановић је настојао дасагледа важност и садржину миграционих процеса, карактеристичних у развоју града. У центру других истраживачких целина биле су социјалне и здравствене прилике, реквизиције, конфискације, национализације и откуп, однос власти према питању ратне добити, стању у просвети, култури и верским приликама.

Због свега наведеног, најопштији циљ овог истраживања било је реконструисање и разумевање важнијих историјских процеса у периоду изградње социјализма у Југославији кроз стварање целовите историјске слике свих чинилаца градског живота. Њихова анализа и научно тумачење омогућило је стицање историографских сазнања о једном периоду историје Краљева, стварајући својеврсни модел који би могао представљати путоказ у истраживањима прошлости других српских градова у социјалистичкој држави и друштву. Тиме је створена могућност да се уочавају карактеристичне, заједничке црте њиховог живота и развоја, али и локалне посебности.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Образлажући предлог теме своје докторске дисертације, колега Јован Симијановић је на основу до тада анализираних историјских извора и релевантне историографске и друге литературе поставио више хипотеза, које је завршетком рада требало да буду потврђене или оспорене. У овом извештају издвајамо оне које су се у научном смислу чиниле најважнијим:

- Свеобухватан развој Краљева, као и свих градова у тадашњој Југославији, био је директно условљен тадашњим политичким околностима и плановима државног и партијског врха.

- Административно-правни положај Краљева неколико пута се мењао у периоду који обухвата истраживање, што је такође утицало на његов друштвени и економски развој.

- Краљево је имало повољан географски положај и значајне материјалне ресурсе, али те повољности нису искоришћене, због чега није постао ни политички ни привредни центар.

- По окончању Другог светског рата новоконституисани локални државни органи имали су широк спектар надлежности и велику улогу у организацији друштвеног живота.

- Комунистичка партија је на свим нивоима (савезним, републичким и локалним) имала неприкосновен утицај на државне органе. На локалном нивоу ГНОО и одбор КП функционисали су као једно тело и неретко делили иста кадровска решења.

- Улога масовних друштвено-политичких организација у Краљевоугледала се у томе што су обезбеђивале масовну подршку Комунистичкој партији, онемогућавајући да се појаве и заживе друге идеје и покрети.

- Краљево се у послератном периоду демографски и просторно убрзано развијало. Постало је стедиште многобројних миграната из ближе или даље околине, а приметан је и велики број миграната српске националности из национално и верски хетерогених подручја која су пострадала током Другог светског рата.

- Чињени су напори да се смањи проценат неписмености. Надлежни локални органи су амбициозно и са ентузијазмом приступали решавању овог проблема. Главни организатори и реализатори били су народни одбори, агитпроп одељења и комисије, органи просветне управе, масовне организације и синдикати.

- Установе културе, позориште и биоскоп имали су активну улогу у промовисању нових културних образаца и били најкраћи пут уплива интернационалних културних утицаја са Истока и са Запада.

- Положај Српске православне цркве и осталих верских заједница био је неповољан и маргинализован, а на јавно исповедање религије гледало се неблагонаклоно. Процес атеизације тадашњег друштва био је у највећем жеку.

- Социјално-здравствена заштита била је лоше организована.

Наведене хипотезе потврђене су и надограђене током завршетка истраживања и писања докторске дисертације.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторску дисертацију колеге Јована Симијановића чини неколико целина. У *Предговору* (стр. I) је изложена тема, анализирана је постојећа историографска литература, критички сагледана изворна основа и објашњена структура рада. Такође, изложена су методолошка полазишта и интерпретативни оквири истраживања,

Увод (стр. 1) – садржи историографског положаја Краљева и његовог историјског развоја, уз истицање три етапе: историје Краљева до 1918, међуратног раздобља и страдања Краљева и Краљевчана у Другом светском рату.

У првом поглављу, *Развој Краљева после Другог светског рата (1944 – 1955)* до 106, изложено је како је Краљево изгледало после ратних страхаота, шта је слобода донела његовим становницима икаквом је основом град располагао за даљи политички, економски, демографски и културни развој. Анализирани су уставни и законски положај Краљева у контексту политичко-идеолошких, уставно-правних и економских услова у земљи у периоду од 1944. до 1955. године, првенствено формирање и делатност Народноослободилачког одбора и органа унутрашњих послова, а потом проблеми и делатност локалне управе: питање реквизиције, исхране, снабдевања и збрињавања угрожених лица, обнова инфраструктуре, брига за осигурање здравствене заштите, комуналне хигијене и контролу цена. Посебан проблем чинило је судство, као и бројност миграција. Колега Симијановић је настојао да утврди порекло миграната и њихов утицај на велике демографске промене. Напокон, писао је о питањима урбанизације и комуналног развоја.

У другом поглављу, *Привреда* (стр. 107 – 153) посвећена сагледавању политичко-економске основе послератне обнове и развоја привреде. На првом месту анализиран је процес индустријализације, који је узроковао убрзан преображај руралног у ново, полу-индустријско друштво. Колега Симијановић је пратио развој и резултате локалних привредних предузећа, превасходно фабрике вагона, „Магнохрома”, предузећа за транспортне услуге, градског занатског предузећа и „Каблара”. Посебна потпоглавља посвећена су шумарству, дрвопрерађивачкој делатности, туризму и угоститељству, док је стање у пољопривреди донекле запостављено.

У трећем поглављу, *Улога и утицај друштвено-политичких организација* (стр. 154 – 277) кандидат извидом у богату грађу фондова Среског и Општинског комитета Савеза комуниста реконструира улогу и одговорност владајуће партије на

локалном нивоу. Трудио се да што боље сагледа однос између градског комитета и ГНОО-а, те да прикаже рад идеолошких организација: Савеза комунистичке омладине Југославије, Народне омладине, Антифашистичког фронта жена, Народног фронта и Савеза синдиката. Изузетно важном сматрао је анализу улоге и утицаја војног гарнизона у Краљеву, као и значај бивших и неактивних припадника ЈНА, организованих у више друштава и организација: Савезбораца НОР-а, Удружење ратних војних инвалида, Удружење резервних војних старешина. У сарадњи с наведеним деловао је и Срески савез Добровољних ватрогасних друштава Краљево.

Четврто поглавље носи назив *Просвета, култура и вера*, а изложено је од 278. до 340. стране. У оквиру њега анализирани су рад основних и средњих школа у граду, стварни резултати напора да се смањи проценат неписмености, методи описмењавања и просвећивања: аналфабетски течајеви, просветни течајеви, организовање читалачких клубова, организовање домаћичких, кројачких и здравствених течајева за жене, а за мушкарце предавања о пољопривреди. Након 1945. године, рад су наставиле Општинска читаоница – као „Народна библиотека”, КУД „Абрашевић” и биоскоп; основани су позориште и Народни музеј. Од 1953. године стално је излазио локални лист *Ибарске новости*, богат информацијама о локалном културном и друштвеном животу. Ради стварања квалитетног увида у тадашње друштвене прилике анализиран је положај Српске православне цркве и осталих верских заједница, с посебним акцентом на њихов однос с „новим властима”.

У петом поглављу, *Здравствена и социјална заштита* (стр. 341 – 369) колега Симијановић је изложио резултате истраживања о здравственим и хигијенским приликама, најприсутнијим болестима и проблемима, као и покушаје њиховог решавања. Приказао је како је текао развој здравствених установа у периоду од 1944. до 1955. године, каква је била брига за социјално збрињавање и питање незапослених грађана. Посебни делови овог поглавља посвећени су Општој болници, Градској амбуланти, Школском и дечијем диспанзеру, Антитуберкулозном диспанзеру и Санитарно-епидемиолошкој станици (Хигијенском заводу).

Последње, шесто поглавље има наслов *Снабдевање и исхрана, свакодневица и приватан живот* (стр. 370 – 411). Кандидатски рад обухвата и оскудици, Аеро-клубу, популарној култури, филму, музици, моди, културним навикама,

кафанама, градском шеталишту, појавама криминала... Људе, њихове судбине, приватан живот, потребе и обавезе, међусобне односеи низ других ситуација приказивао је с намером да своју дисертацију учини што животнијом, а истовремено и модернијом, чиме је прекорачивао границе историографије, приближујући је сродним научним дисциплинама.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Обављајући истраживање за своју докторску дисертацију, колега Јован Симијановић применио је уобичајени методолошки поступак историчара, крећући се кроз неколико истраживачких фаза: прикупљање и анализирање литературе, стручних текстова и чланака, анализу штампе и периодике; истраживање у архивима, прикупљање и селекцију архивских извора; сагледавање целокупног материјала и израду тезе. Једна од главних карактеристика оваквог методолошког приступа је и настојање да се изврши анализа што богатије литературе и разноврсније изворне грађе, која омогућава целовитост садржаја, уочавање свих његових сегмената, могућност доношења квалитетнијих тумачења и проверљивост текста докторске дисертације. Када је реч о теми ове докторске дисертације, такав пажљив, поступан и опрезан методолошки поступак био је потребан и због непостојања већег броја сличних истраживачких радова који би нудили истраживачке и концепцијске путоказе или стварање истраживачких модела.

Поступивши тако, колега Јован Симијановић сачинио је исцрпну слику Краљева у периоду од ослобођења у јесен 1944. до територијално-административних промена извршених 1955. године. Кроз богато конципирана поглавља приказао је све најважније садржаје живота једног града: друштвене, културне, просветне, верске, политичке и економске. Истовремено, овим је истраживањем унапредио сазнања о развоју социјалистичких градова и социјалистичког друштва, о коме немамо довољно литературе, те дао подстицај проучавању прошлости других градова у Србији у периоду после Другог светског рата. Напокон, својим је резултатима дао користан материјал и другим научним дисциплинама, сродним историографији.

6. Закључак

Након упознавања са завршеним текстом докторске дисертације *Краљево – Ранковићево, град у социјализму 1944–1955.* колеге **Јована Симијановића**, Комисија је закључила да

њен садржај и структура одговарају одобреној пријави, те да су анализирана сва питања претходно утврђена као истраживачки проблем. Комисија такође закључује да ова дисертација по свом истраживачком домету и сазнањима стеченим о једној важној историјској теми представља оригинално и самостално научно дело, те да су се стекли сви потребни услови за њену јавну одбрану, на којој ће бити изречена појединачна мишљења и сугестије.

Београд, 28. 07. 2017.

Комисија:

Др Љубодраг Димић, редовни професор
Филозофски факултет, Београд

Др Љубодраг Ристић, виши научни сарадник
Балканолошки институт САНУ

Др Александар Животић, ванредни професор
Филозофски факултет, Београд

Др Мира Радојевић, ванредни професор
Филозофски факултет, Београд
(ментор и писац Извештаја)